

AVHANDLINGER OM BRETTSPILL

I de seinere årene er det forsket en del på brett- og terningspill i Norge, først og fremst i middelalderen, men også i jernalderen.

I 1990 kom Christopher McLees med *Games people played: gaming-pieces, boards and dice from excavations in the medieval town of Trondheim, Norway*. Dessverre fins den bare I papirutgave og er svært vanskelig å få fatt i.

Så gikk det noen år, til 2003, da Annette Dahl skrev *Tafl emk ôrr at efla ... : brettspill i vikingtid og middelalder*. Det er den eneste av disse avhandlingene som ikke er arkeologisk. Den fins på nett: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/26637>

Fire år etter kom Steinar Kristensen med *Brettspillet - jernalderkrigerens virtuelle arena: strategispill i sørøstnorsk jernalder* (2007) Dessverre er ikke denne avhandlingen lagt ut på nett, det er kun sammendraget som er tilgjengelig: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/23152> Det kan jo bety at Kristiansen har tenkt å forske videre på dette materialet, så kanskje har vi mere i vente.

I 2010 kom så det som vi har ventet på i årevis: Guro Koksvik Lund ga oss *Spill i middelalderens bysamfunn. En arkeologisk analyse av spillmateriale fra Bergen*. <https://bora.uib.no/handle/1956/4124> Siden utgravingene på Bryggen i Bergen etter brannen i 1955, har det ligget et stort materiale med spillebrikker og ventet på at noen skulle skrive om dem. Koksvik Lund tok jobben, og vi andre har dermed fått en guide til dette spillematerialet.

Den siste teksten som skal trekkes fram, er Joakim Skomsvoll, *Nordnorske spillsaker fra jernalder og middelalder* fra 2012. <http://munin.uit.no/handle/10037/4310>.

Det fins også flere korte artikler om emnet, men omtale av dem får utstå til en annen gang.

Fra Skomsvolls avhandling:

En biskop (løper) fra Kongshavn

Til sammen har disse avhandlingene bidratt til at en god bit av brettspillhistorien her i landet har blitt trukket fram i lyset. I det minste vet vi nå mere om Trondheim, Bergen, Nord-Norge - og Sørøst-Norge fram til vikingetida (Kristensen). Alle tekstene er *gode*, så om man er interessert i brettspillhistorie fra eldre tider, kan man ikke trå feil om man tar en titt på dette materialet. Den største svakheten med dem er at det er for lite fotografisk materiale. Unntaket er Skomsvoll, som har et tillegg med flotte bilder. De andre nøyer seg med enkelte bilder, type- og funnbeskrivelser. Siden det heller ikke ligger bilder av mange av brikkene ute på museenes hjemmesider, er dette litt frustrerende: Takket være disse avhandlingene vet jeg at brikkene fins – men jeg får ikke vite hvordan de ser ut.

Det er uansett mere enn nok å tygge på i disse tekstene. McLees f.eks. lanserer i forbifarten en hypotese om hvordan sjakkbrikkene endret form da de kom til Norden. Den baserer seg på en syntese av brikkeformene i hnefatafl og sjakk. I all sin enkelhet kan den danne grunnlaget for en (litt mere omfattende) teori om hvordan Lewisbrikkene fikk sin form.

Nå er det kanskje noen som stusser på at det her skrives om brettspill, ikke om sjakk. Det er en uunngåelig følge av materialets natur: Hverken brikker eller terminologi var standardisert den gang. I tillegg er det sikkert at det var mange som sverget til gjenbruk, dvs. både brett og brikker ble brukt i flere spill. Dermed er det i mange tilfeller umulig å skille sjakk fra andre brettspill, både i litteraturen og blant gjenstandene. Det vi kan vite sikkert, er at sjakk ikke er med hos Kristensen, fordi han skriver om en tid da sjakk ennå ikke hadde kommet hit nord. Hos de andre er derimot sjakkspillet på plass. Det er kort sagt mye faktakunnskap i disse

tekstene. I tillegg trekkes det opp noen riss rundt brettspillenes kulturhistorie som kan være ok å ha med på veien. Her er det en del jeg kunne satt fingeren på, men det kan vente. En ting må dog bemerkes: Ingen av disse forfatterne ser ut til selv å ha vært smittet av hverken sjakk- eller spillebasiller: Dermed blir spillforståelsen haltende og metaforene skakke: Det virker som om de oppfatter spillet som en form for underholdning og tidtrøyte. Der tar de feil: Sjakk er ikke et spørsmål om liv eller død – *det er viktigere enn som så*.

Morten Lilleøren

